

obliko na evropsko višino ter tako storil sam večje delo za naš narod, kakor vsi ostali.

V prevodih nas je seznanil s svetovnimi deli tako neprisiljeno domače, kakor da bi naučil njihove avtorje našega jezika tako popolno, kakor gga obvlada samo on. Delo in ime ga uvrščata med večne vodnike našega narodnega življenja. — Ker si je ohranil v dobi popolnega razkroja občestvenega življenja ustvarjalno in miselno svobodo, je najzlahtnejši duhh slovenske sodobnosti. Naj bom krivoverec ali pa celo malikovalec, toda živo trdim, čeprav ne popolnoma originalno: Župančič nam je drag tudi v zmoti. V njem vidim večno podobo slovenskega človeka pravkar končanane dobe. Bojim se, da mu še dolgo ne vstane vrstnik!

Mali Babilon

Tone Čufar

TIHOTAPEC

ŠPEKULANT

BAJTARJEV ŠTUDENT MIRKO

POLICAJ

GOSPOD HENRIK GÖRJAN

GROBAR

ŠTUDENTKA SONJA KNEZOVA

INVALID

BREZDOMEČ

Groteska se odigrava od sončnega zahoda do vzhoda na pokopališču manjšega mesta in v parku blizu pokopališča.

PRVO DEJANJE.

Na pokopališču.

V ozadju na sredi mrtvašnica. Glavni trakt stoji od leve proti desni. Imaa dvoje velikih oken, drugo poleg drugega, da je vidna notranjost s secirno mizo naa sredi in s krstami, ki so zložene druga na drugi ob steni v ozadju. Levo od okenen je kratek trakt proti ospredju: veža mrtvašnice z velikim vhomom in pročeljem, ki je višje kakor streha glavnega trakta. Pred vhomom nekaj stopnic. Levo od vhoda je prizidek, oz. levi konec glavnega trakta. V ozadju na levo in desno od mrtvašnice pokopališki zid. Tu in tam grobovi, križi. Za zidom drevje, nekaj dreves pa stoji tudi na obeh straneh v ospredju.

Večer ob zahodu sonca. Kmalu se stemni. Vse dejanje igra oddaljena godba, vsaj v presledkih.

* Priobčujemo prvo dejanje te groteske v petih dejanjih.

(Z desne spredaj nastopita TIHOTAPEC in čedno oblečeni ŠPEKULANT, ki ima v gumbnici belo rožo. Oba oprezujeta okoli sebe, tihotapec gre k vhodu. — Vmes pogleda nekajkrat izza zidu študent MIRKO, vsakdanje oblečen, z rdečo rožo v gumbnici. Je zelo pozoren, tihotapec in špekulant ga pa ne opazita.)

Tihotapec: Mislim, da se za nocoj lahko pod nosom obriševa.

Špekulant (gleda na uro): Skoraj celo uro preživa zaman na plemenitega gospoda Gorjana. Zdaj bi že vse lahko uredili. Tak mir, takšna prilika! Ljudje drve k muziki, gospod Gorjan se pa ni potrudil ne sem ne v park. Kdo ve, kdaj se spet prikaže v naše mesto.

Tihotapec: Velika gospoda tvega samo, kar nese. Lotiva se najinegá posla! Pazi! (Preizkuša ključve v vratih.)

Špekulant: Kaj bi bil boljši posel kot konferenca z Gorjanom? — Deduc se je najbrže res premislil ali pa so ga vendarle prestregli naši dobrodelni meščani. Zdaj gotovo že šampanjizira. Na veselici ga obkladajo s častmi, zato mu ne diše stranska pota. Zaradi njega pa res ne bom dolgo stražil mrličev!

Tihotapec (se vrne od vrat): Kaj pa, ko bi moral po ves dan, v dežju ali snegu, lačen in zbit, čepeti za skalami in se bati financarjeve puške? Enkrat te vzamem s sabo, da se utrdiš!

Špekulant: Financarju se sam ogneš. Z Gorjanom sem pa tako domenjen, da pošlje vsaj sina, če bi že sam ne utegnili. Pa ni ne petelina ne piščanca.

Tihotapec: Poznaš mladega?

Špekulant: Imel bo rožo! Prinesti mora denar. Pomenimo se zaradi svile in — valut. O, da bi prišel stari! Prepričal bi ga rad, da se tudi s saharinom kaj zasluži. Doslej še slišati ni maral o njem. Zdaj ga morda pretentam.

Tihotapec: Zakaj? Ali mu slaba prede?

Špekulant: Zmeraj kam zabrede. Karte, ženske! Manjka le še kakšna nesrečna menica in par nerodnih špekulacij.

Tihotapec: Tako? Pa nič ne poveš! Zase špekuliraš! In Gorjanu pomagaš, da ne bo podričnil.

Špekulant: Prečrno gledaš!

Tihotapec: Črno ali belo: blaga ne dam! Poprej naj poravna dolg.

Špekulant: Na to vižo ga spraviva na kant.

Tihotapec: Že res, a sam vidiš, da naju je potegnil. Storiva, kar je treba to noč. Zaloga mora stran! Kmalu se bodo tod okrog hladili vroči pari. Kako naj potem odnašava?

Špekulant: Je vse v krstah? Tudi svila?

Tihotapec: In saharin. Kaj hočem? Stanovanjska kriza. Nerad se

lim vso kramo, a je treba. Ferdo ga je polomil. Ključi so imenitni, le vzorcec je prepozno vrnil. Dobro, da ni stegoval prstov. To bi vohali, hudiči!

Špekulant: Toliko časa si zabavljaj zaradi vitrihov, da smo celo obbo zasilno skladišče. Ali pride Ferdo pomagat? Kje se klati?

Tihotapec: Na veselici pregleduje gosposke žepe. Če nama bo sila, ga že poiščem. Oglasil se bo pri Marjanci. Morda že pase oči na njej in see zamaka s črnino.

Špekulant: Ali še ni prezgodaj za prenašanje? Če pride grobar!

Tihotapec: Pritegneva ga! Koliko manj skrbi.

(Iz ozadja žvižg, ki oba vznemiri.)

Špekulant: Če ni to za naju, je pa proti nama.

(Špekulant gre na desno stran mrtvašnice, tihotapec pazi na levi, kjer se izza zidu prikaže Mirko. Tihotapec pohiti k špekulantu. Mirko zgine.)

Tihotapec: Na oni strani je. Rožo ima —

Špekulant: Bravo! Pohitiva!

Tihotapec: — a ni pravi. Bajtarjev študent ne more biti bogatašev, Gorjanov sin. Kar sam se prepričaj!

Špekulant: Bajtarjev? Kaj pa ta? — — Zadnjič so ga zašili, ker jee ugovarjal na shodu. Če nama kaj skuha, naj se kar pripravi! Rdečo pikoo ima. Vse, kar bo kje zoper paragraf, mu zvalim na glavo.

Tihotapec: Ne svetujem ti. Fant jih ima za ušesi. Hvaliva boga, dala ni kaj slišal.

2.

(ŠPEKULANT pogleda na levi strani čez zid. Na desni, kjer je TIHOTAPEC se pokaže MIRKO in potem sede na zid, kar počne tudi v poznejših prizorih, dokler je za zidom.)

Mirko: Hej, bankrotirani kopitar! Ali nabirata kosti za tovarno kleja?

Špekulant (pristopi): Tako zasliševanje je stvar policije.

Mirko: Preiskovalni sodnik pa otipava grešnika in izmeri, kako visoko je preskočil zakone. Zanima se prav za vse. Morilcu pregleda čevlje, vidi mu pa v dušo in na lepem izvabi njegovo priznanje. Kontrabantarje sprašuje za otroke, norci pa povedo, kolikokrat so šli čez mejo.

Tihotapec: Tako gladko mu menda ne gre od rok.

Mirko: Aha, vas že skrbi. Ostali bi pri švedrih! Seveda, človeka zaamika gosposko življenje. Po perzijskih preprogah bi se radi sprehajali in nosili rodoljubne trebuhe.

Tihotapec: Kaj še! Zakaj se pa vi šolate? Živeti je treba. Na čevljarje preži smrt iz gumija.

Mirko: Izgovor! Ljudi vajine vrste skomina po milijardah. Mar nae, gospod upokojeni trgovec?

Špekulant (hlinjeno prijazno): Dragi moj, ali imajo vsi študenti tako razgreto pamet?

Mirko: Vama sem enak. Kaj čakamo? Vsak svojo srečo. — Le nič se ne glejta! Rada bi mi nekaj skrila, pa zaman. Vidva tudi čakata zaman.

Tihotapec: Od kod veste to?

Špekulant: Ne nasedaj mesečniku!

Mirko: Kaj, luna vam meša pamet? Nocoj se gotovo še prikaže. Pazite! Mislim, da bi se vaše maslo stopilo tudi ob luni. Le izzivajte! Bo-lela vas bo glava!

Tihotapec: Ali morate gnati vse na nož?

Mirko: Je že tako na svetu. Še zmeraj se grizemo. Nekateri imajo ostre, velike zobe; največje ima denar. Nič mu ni sveto, najmanj sreča ljudi. Nocoj spet steguje svoje šape. Vidva mu pa služita. Fej!

Špekulant: Ljubi moj, čemu te pridige? Škoda truda za dva ne-verna poslušalca.

Mirko: Ne spreobračam vaju.

Špekulant: Zakaj potem tak cirkus? Pojdite k puncam na ples, ali pa spat!

Mirko: Preden zatisnem oko, se najbrže spoprimum s hujšim kujo-nom kakor sta vidva.

Tihotapec: S financarjem?

Mirko: Z denarjem! (Zgine za zidom).

Tihotapec: Zgubljeni smo. Vse ve! Zato ima rožo. — Poglej: Andrej!

Špekulant: Kar meni ga prepusti. Dôbi Ferda. Pomenimo se pri Marjanci.

Tihotapec: Bog ne daj, da bi policaju kaj zinil o študentu. (Zleze v kotu na desni čez zid.)

3.

(ŠPEKULANT pričaka močnega, neokretnega POLICAJA, ki hoče v mrtvašnico.)

Špekulant: Glej diko našega mesta! Uradno?

Policaj: Samo napol.

Špekulant: Na veselici bi imel več posla.

Policaj: Tam je že gospod šef.

Špekulant: Vsakdo v svojem rajonu.

Policaj: Ti tudi? Zadnje čase vodi sled za zlikovci celo k mrtva-kom. Če bi se ne poznala, bi te gotovo povabil s sabo.

Špekulant: Ali je že vsakdo sumljiv? Tudi tak, ki se sredi vseob-čega veselja spomni svoje pokojne žene? Vam manjka gostov?

Policaj: Zategadelj pa pri nas ni krize. Vseh imamo na pretok: potepuhov, tatov, politikantov, vsake baže ljudi!

Špekulant: Dobro jih držite! S faloti nobenega usmiljenja! Najbolj nevarni so sprijeni študenti. S politiko mešajo ljudi, z obljubami dekleta. Vsega so zmožni. Pravi Luciferjevi krošnjari!

Policaj: Hudičev ne lovimo. Ni predpisano. — — Ali kaj veš, kje je grobar? Doma ga ni.

Špekulant: Tukaj tudi ne. Si pogledal za hišo? Najbrže opravlja kozo. (Mu ponudi cigaro.) Ti diši? Daj ognja!

Policaj (zadovoljen prižge njemu in sebi): Jo lahko utrpiš?

Špekulant: Še na cviček te povabim, a vem, da nočeš.

Policaj: V jezik si se ugriznil. K Marjanci pojdeva! Mislim, da šefa ne bo tja.

Špekulant: Najprej poiščiva grobarja!

Policaj: Potlej pa k Marjanci!

4.

(ŠPEKULANT in POLICAJ odideta spredaj na levo. — Z desne ob zidu je prišel GOSPOD Henrik Gorjan, slaboten, bled, elegantro oblečen mladenič z očali in z belo rožo v gumbnici. Skrivaj oprezuje za odhajajočimi in je v negotovosti. — Iz za zidu na desni gleda MIRKO in zavžiga od začudenja.)

Mirko: Imenitno! — Kolega Gorjan! Le bliže.

Gospod (se mu približa): Oprostite zamudi. Prosim vas, gospoc, opravimo hitro!

Mirko: Kolega, ne pa gospod! Ali se ne pozna več? Iz seminarja? S predavanj, kjer si se ves zamaknil, mene je pa morila dremavica. Ljubši bi mi bil pastir Kostja, a kina ni brez vstopnic. — Me pomniš? Kaj ti je sanatorij izpil ves spomin?

Gospod: Ne, vsega sem se domislil. Izborna, da sem v očetovem družabniku našel svojega šolskega tovariša. Saj sem na cilju? Prosim, ne izgubljava časa. Stopiva kam, kjer bo bolj varno. S policijskimi organi ne želim imeti sitnosti.

Mirko: Nikjer ni varnejšega kraja kakor tukaj.

Gospod: Za zidom že, ampak tukaj! Lahko me obkolijo, da se izarim v pretiranem smislu. Ali se nisem pravkar za las ognil zased? Prosim, ali ni odvedel stražnik enega gospodov družabnikov? Lahko se vrne po naju.

Mirko: Saj sva čiste vesti, ali ne? To prej pa ni bila aretacija. Nasprotno: prijateljski pomenek.

Gospod: Ni mogoče! Gospod ima vendar rožo. Zato mu v tem trenutku ne pristoji prijateljsko občevanje s policijo.

Mirko: Na dva kraja nož! Če želiš prenočiti v policijski kleti, se kar spajdaši z njim. Pokaži mu rožo.

Gospod: Prava zasedal! (Odvrže rožo.) Škandalov si res ne želim. Prosim, ali ne bi šla drugam?

Mirko: Nisem še dočakal vseh.

Gospod: Urediva kar midva. Papa želi še blaga, glede plačila pa prosi za podaljšanje kredita. Nekaj gotovine prinašam za potne stroške. Papa se zaveda, kako riskanten je ekspedit čez mejo. Treba je takoj po nove pošiljke. Denar je brezpogojno samo v ta namen. Papa obžaluje, da ne more priti osebno sem. Okupiran je tako zelo, da zgublja glavo. Oprostite mu. Tudi trgovini včasih slaba prede.

Mirko: Zaradi mene! Nimam trgovske akademije.

Gospod: Vseeno pričakuje papa od vas pozitiven odgovor glede kredita. Prosim, dajte mi ga.

Mirko: Sumljiva naglica! Mudi se ti na veselico. Le stori svojo dobrodelno dolžnost! Čakajo te kakor devica svetega Jurija. Bili so pri vseh vlakih. Vselej, kadar se oglasi kak avto, se razvesele. Tebe pa od nikoder! Žališ jih! Gospodično Majo si jim poslal na vrat.

Gospod: S to vsiljivko nimam nič skupnega.

Mirko: Kar tako te ne išče. Veliko mi je zaupala, do smrti ji bom hvaležen. — Idiot! Takšno slaščico prepuščaš drugim! K starim damam pojdeš, nje se pa ogibaš.

Gospod: Saj pravim, da je preveč vsiljiva.

Mirko: Tepec! Sezi po lepem sadu, če nisi že popolnoma degeneriran! Maja se lahko jezi. Neumna je, ko sprašuje zate.

Gospod: Koga sprašuje?

Mirko: Gospo Knezovo, pokroviteljico dobrodelnega dne. Razume se, da gospodična Maja tudi pleše in ima vedno več kavalirjev. Vse naše dame že grabi zavist.

Gospod: Sklenil sem bil, da na vsak način stopim tudi tjakaj, a zdaj mi ne kaže. Zame ni vseeno, s kakšnim rezultatom se povrnem. Ako papanu ne prinesem pozitivnega odgovora, mi zapre hišo, me spodi zdoma. Prosim, ukrenite nekaj; vzemite vsaj denar.

Mirko: Za to nimam mandata. Denar bi krvavo potreboval, vendar nisi toliko sodoben, da bi tvegala čisto zasebno žepno reformo.

Gospod: Azijatsko prekucustvo! Meni se upira vse grdo v življenju.

Mirko: Na primer nocojšnja trgovska potovanja.

Gospod: To so poslovne nujnosti, pravi moj papa. Meni ne leže, a je še toliko drugega, kar na žalost ne morem spraviti v sklad s svojimi ideali.

Mirko: Filozofske trakulje niso za trgovino. Prereži jih! Kaj še čakaš? Imaš pištolo? (Gospod pritrdi.) Iztisni zadnjo solzo nad bridko realnostjo, pomeri vase, sproži in zakriči: živela kultura!

Gospod: Tega ne prenese moje rahlo zdravje. — Jaz bi rad samo odgovor za papana.

Mirko: Obrni se na drug naslov. Med tihotapce in prevarante ne spadam, zato ne sklepam kontrabantarskih pogodb.

Gospod (razburjen): Ali me imate res za idiota?

Mirko: Pssst... V kot! Spet gre mestna sablja. Če hočeš sam sebi dobro, me počakaj. Policiji te ne dam. (Izgine.)

Gospod (se ostrašen stisne v kot): Pome gredo. Zapečateni je moja trgovska karijera.

5.

(Z leve spredaj **POLICAJ** s **ŠPEKULANTOM**, ki se ozira okrog sebe. Takoj nato pride z leve ob zidu star **GROBAR** s svežnjem ključev ob pasu. — **MIRKO** se za hip prikaže na levi.)

Policaj (špekulantu): Jaz bi tudi jutri lahko opravil, a tebe vleče sem sumljiv magnet. Oči vrtiš kakor kolesarski tat.

Špekulant: Glej, našla sva ga! Zahvali se mojemu kolesarjenju.

Policaj (grobarju): Kaj je novega, Tomaž?

Grobar: Prirastek dobim. Je že zazijala zemlja. Tako je trda, da me je prehitela noč. Po leščerbo moram, da si potem bolj brez skrbi privoščim zelenega.

Policaj: Zasipanje in zalivanje, tvoj večni opravek. — Kako pa najina zadeva?

Grobar (porožlja s ključi): Vzeli so jih in vrnili. Mislim, da so me imeli samo za norca. Kaj pa mi morejo odnesti? Kozo? Mrliče?

Policaj: Potem gre protokol ad akta.

Grobar: Jaz pa nazaj v jamo. (Odklepa mrtvašnico.)

Policaj: Ali ne bi odrinil z nama k Marjanci?

Grobar: Prvo je dolžnost, potem veselje.

Špekulant (gre h grobarju): Pridita za nama, da kakšno rečemo. Imam koristne, človekoljubne načrte. Sama se pomeniva o njih. Zaslužek, očka!

Grobar: Ne imej me za takega zelenca! Najbrž veš, da si nesolidna firma, kakor bi se moderno reklo.

Policaj (je hodil semintja): Kaj se obotavljaš! Ali greva na cviček ali te pa spoznam za sumljiv tip!

Špekulant: Prvo mi gre bolj v račun.

Gospod: Prosim, kaj mi je storiti? Do zdaj se mi vsi najboljši nameni sprevačajo v zlo in nesrečo? Nerad pomislim na jutrišnji dan. Kako se spogledam s papanom?

Mirko: Kakor izpolniš njegovo najvažnejše naročilo.

Gospod: Vse sem poizkusil, vi pa ne zinete besede.

Mirko: Od mene zavisi? Tedaj odstopaš od svojih namenov? (Sonji.) Ali slišiš?

Gospod: Jaz ne odstopam od ničesar, ker odgovor ni zame, ampak za papana.

Mirko: Gospodična Maja mi je namigovala o važnejši misiji kakor je saharin.

Gospod (pogleda Sonjo): Ali se je drznila celo sem?

Mirko: Ona pleše, predstavljam ti pa mojo Muzo. (Sonja pride bliže in da roko gospodu). Gospod Henrik Gorjan.

Gospod: Čast mi je.

Sonja: Me veseli.

Mirko: Mene najbolj! Take trojice svet še ni videl. Življenje vse pri-
nese.

Gospod: Še več pa odnese.

Sonja: Že niste zadovoljni z malim.

Gospod: Bolj ko marsikdo drugi.

Mirko: Tvoja kasta ne pozna meja. Denar je trd gospodar tudi svojim lastnikom. Si prišel kdaj na to?

Gospod (se razneži): Čestokrat. Starši so malokdaj našli zame kaj časa. Dali so me guvernantom, instruktorjem, v zavode. Zavoljo trgovskih poslov skoraj nisem poznal njihove ljubezni. A tudi sama med sabo je nista kaj prida poznala.

Mirko: Trgovski zakon — retorta za dediče!

Gospod: Vzlic temu, da sem dedič, si smem poželeti vsaj toliko sreče, kolikor je vidim pred sabo.

Mirko: Dolgo se nisi izdal, Rad bi mi otel dekleta! Pomaga naj ti denar tvojega očeta, nagrabljen s kriminalom. Zdaj vidiš, da nisem natolceval!

Sonja: Mirko, morda prehudo obsojaš gospoda.

Gospod: Moja častna beseda, gospodična je pogodila najčistejšo resnico.

Mirko: Naj ti le verjame, ne bo ji v škodo.

Gospod: Moja častna beseda, nikomur nimam namena lagati, še manj kaj odvzeti. Vsako zaupanje drago plačujem. Odkar sem razodel očetu nekaj svojih načrtov, mi jih izbija iz glave in me vedno bolj tišči v svoje številke. Vama sem odprl srce, pa spet ni prav. Vse dame vidijo v meni

zgolj imenitno partijo in ne pridem do prijateljice po srcu, do žene v najlepšem smislu te besede. Vse bi dal zanjo.

Mirko: Rad bi vedel, kako tolmačiš ta ‚vse‘. Bi prepisal premoženje nanjo?

Gospod: Od tega ne bi imela mnogo. Z njo bi se rad sončil na Akropoli in obhodil vsa mesta velike kulture. Ah, saj nikoli ne pride tako daleč. Vse se je zarotilo zoper mene. Celó v tem mestu, kjer sem najbolj upal, da se mi izpolni želja po sreči in zdravju.

Sonja: Zakaj govorite o zaroti?

Gospod: Zato, ker so na delu temne sile, da se nikakor ne morem približati svojemu idealu.

Mirko: Tudi slepota je milost božja! — Obisk, gospod kolega!

12.

(Z leve ob zidu je prišel INVALID, a ni maral takoj h GOSPODU. SONJA in MIRKO se umakneta proti desni.)

Sonja: Pretrd si z njim.

Mirko: Oho, samaritanki se smili bogati snubec! — Mogoče si zahrepenela po grškem soncu? To bi ustregla mami in papanu!

Sonja: Morda celo tebi! (Se nejevoljna oddalji od Henrika).

Invalid: Gospod, ne zamerite. Stiska me je prignala k vam. Vi niste taki, kakor oni, ki ga žehtajo na veselici. Veste, gospod, ni jim mar, da je moja Matilda samo zaradi pomanjkanja na parah. Nihče ne vpraša, kaj bo z malimi. Vi morda ne verjamete, da vsak dan bolj zavidam onim tamle pod velikim kamnom. Pri priči jim je odleglo, mene je pa samo toliko skazilo, da nisem za nobeno rabo.

Gospod: Kako se je to zgodilo?

Invalid: Eksplozija v Knezovem kamnolomu. Še vselej me strese, če pomislim na tisti prekleti dan. Od takrat sem sebi in drugim v napotje. Za delo neporaben in brez podpore ali pokojnine. Najbolj me pa grize, ker je to samo zato, ko so nekateri taki volkovi na denar. Plačajo beraško, varnost ljudi jim je pa figo mar. Poceni je človeška roba. Če se kaj zgodi, jih nihče ne kliče na odgovor. Nove najamejo, pa gre po starem naprej. Milijonkrat sem jih že preklel, vso njihovo kri, vse rodove nazaj in naprej.

Gospod (prevzet): Torej tudi mene?

Invalid (iznenaden): Zakaj pa vas? Vse Knezove poznam.

Gospod: Moj papa je solastnik Knezovega kamnoloma.

Invalid: Aha, zato hodite s Knezovo.

Gospod (prepaden): Ona gospodična je — Knezova?

Invalid: Vsa: s kostmi in lasmi.

Gospod (skrušen): Velika je zloba ljudi...

Invalid (zbegan): Ali vas krč? Revma?

Gospod (se skuša obvladati): Ni telesna bolečina.

Invalid: Še huje, če je od možganov. — Gospod, s tistim prekletstvom nisem mislil tako zares. Nesreča me je zapeljala v hude besede. Težko je molčati s prepolnim srcem grenčice. Človek rad potoži dobrim ljudem. Če so resnično dobri, so tudi odprte roke.

Gospod (seže po listnico in mu da nekaj denarja): Izvolite za prvo silo.

Invalid (se začudi bankovcem v listnici): Najlepše zahvaljeni. Zelo nam bo pomagano. Če je res kaj na onem svetu, bo moja rajnka gotovo molila za vas. Več takih gospodov naj se rodi, pa bo kmalu vsega hudega konec. (Odhaja na levo in pogleduje zamišljenega gospoda). Čuden svetnik! Naj le ve, kako mislimo o gospodi. (Prešteva denar). Tomažu gre hvala, da sem prišel do teh božjakov. Na vso žalost si ga privoščim. (Odide na levo spredaj).

13.

(H GOSPODU pristopi MIRKO in približa se tudi SONJA.)

Mirko: Vendar si se znebil denarja in rešil svoj najtežji problem. Ali ti je dal pozitiven odgovor?

Gospod (jezen): Prepozitiven!

Mirko: Za tega možaka si pa nisem mislil, da je sposoben za kontra-bant. Pisane vojščake ima tvoj gospod papači.

Gospod: Ta nesramnost! Azijatsko grdo komedijo sta si privoščila z mano, pa si še drzneta predme. Gospodična, zlasti od vas nisem pričakoval toliko mero cinizma.

Sonja: Česa sem kriva, gospod?

Gospod: Vsega, prav vsega!

Mirko: Kulturen človek ne obtožuje kar na slepo! Na dan z dokazi ali pa prosi gospodično odpuščanja!

Gospod: Hvala! Poiskal si bom zadoščenja! (Odide k zidu na levi).

Sonja: Vedela sem, da me boš spet spravil v škripce!

Mirko: Nasprotno, pripomogel sem ti do jasnosti. Zdaj lahko odločaš.

Sonja: Škandalu se ne izognem. Kaj bo doma? (Bolj zase). Da bi vsaj Lojzka res prišla za mano.

Mirko: Ne boj se Henrikovih groženj! Preveč ga imam v šahu.

Sonja: Tudi to ni lepo. Že sam na sebi je tako nesrečen.

Mirko: Zato je željan bolniške sestre. Ti kažeš sočutje zanj, prvo znamenje globjih simpatij!

Sonja: Dober je, nenavadno dober.

Mirko: Aha! Drugo znamenje! Potolaži ga in odvedi domov. To bo dobitke! Vse grehe ti odpuste in za večno se jim prikupiš. Če ti res ni do

grškega sonca, se vsaj najlepše rešiš zagate. Potem bo že nekako. Ponj stopim. (Gre v levo in izpred mrtvašnice gleda gospoda).

Gospod (je naslonjen na zid izvlekel iz žepa revolver in ga ogleduje): Treba je samo pritisniti, pa se vsega rešim. — — Samo pritisniti... (Poslušaj godbo). Srečni ljudje! Plešejo in so veseli...

Mirko (skoči nazaj): Sonja, poglej Hamleta našega stoletja!

14.

(Na levi se prekobali čez zid srednjeleten BREZDOMEC in se zadene v GOSPODA, ki v strahu sproži revolver. Brezdomec, ki je v zelo raztrgani obleki, odvrže culo, skoči na tla in zgrabi gospoda, ki obupno zakriči. MIRKO prihiti bliže, ostrašena SONJA za njim.)

Gospod: Pomoč!

Brezdomec: Ho, v krtovo bi me rad pognal.

Gospod: Spustite me!

Mirko: Stori to brez skrbi!

Brezdomec (izpusti gospoda): Ho, Bajtarjev! Odkrito povej, ali ni špicelj?

Mirko: Kje neki! V večnost se odpravlja in je toliko galanten, da je spotoma še tebi ponudil vozni listek.

Brezdomec: Če je on sit življenja, jaz še nisem sklenil z njim vseh računov. Mislim, da me tudi naznanil ne bo, ko se je že požvižgal na ves svet. — Kaj meniš, ali sem tukaj varen pred mestno sabljo? Poprej sem bil brez skrbi, ampak nocoj!

Mirko: Andrejc je pri cvičku.

Gospod: Zdaj razumem, zakaj je grobar pravil o zlikovcih, ki zahajajo sem.

Mirko: Ne peri se s tujim milom! Tudi ti si stisnil rep pred policajem.

Gospod: Ničesar nisem zakrivil; a vaš prijatelj, za katerega vam samo gratuliram, ima nekaj na vesti.

Brezdomec: Izvirni greh, da sem proletarec. Milijonov se drži ta pečat. Sam sem se o tem prepričal. Pol sveta imam za sabo. Povsod mizerija! Mislil sem, da bo doma bolje. Nič! Nocoj sem se na veselici tako zameril našim veljakom, da mi odpovedo domovinsko pravico, če bodo držali besedo. Jutri vzamem spet pot pod noge.

Sonja: Kaj se je zgodilo tako hudega?

Brezdomec: Glej no radovednega čmrlja!

Mirko: Hčerka gospe pokroviteljice že sme vedeti, kaj se dogaja pod Knezovim protektoratom.

Brezdomec: Knezova je tu? Zato so stari tako na kraju s svojimi živci. Mislim, da je že konec vsega dobrodelnega veselja.

Mirko: Godci še zmeraj muzicirajo.

Brezdomec: Plesalcev ne manjka in navadnih pijancev tudi ne. Najvišji frakariji je pa zasmrdelo, ko sem jo prišel pozdravit v imenu vseh, za katere prelivajo šampanjec. Glede čistega dobička bi se rad pomenil z njimi. (Pobere culo). Kot občanu s tolikim premoženjem mi že gre nekaj. Pa ne bi vzel. Ne maram, da bi v časopise obešali moje beraštvo in svojo hinavsko dobrotljivost. Šlo mi je za princip! Nahrulili so me, zastran dobička se jim pa niso razvezali jeziki. Narobe, mene bi radi zvezali. Pokazal sem jim fige.

Gospod: Če je vse res, niso prav ravnali. A kam zdaj?

Brezdomec: V tem hotelu počakam jutra. Nadejam se, da me ne iztaknejo. Falote v avtomobilih zgreše, nas pa večkrat spravijo na prične. Dela ni, kraja se mi upira, beračenje prav tako, pa živi! (Iz vleče iz cule kos kruha). Je kdo lačen? (Vsi odklonijo, on jé). Upam, da mi ne pošljete špicljev na vrat. (Gospodu). Ti pa imej drugod svoje orožne vaje z živimi pajaci!

Mirko: Kam se ti mudi?

Brezdomec: Navada delovnih ljudi je, da gredo po večerji spat.

Mirko: Se še kaj vidiva?

Brezdomec: Zakaj ne, če prideš do zore. (Zleze skozi okno v mrtvašnico in se vleže na secirno mizo s culo pod glavo).

Gospod: Suh kruh mu je večerja. Ubogi človek!

Sonja: Dejal je, da so naši na kraju s svojimi živci. Domov moram.

Mirko: Gospod kolega, spremi jo! Knezovi ne bodo ničesar bolj veseli.

Gospod: Prosim, najemita si drugega klovna!

Sonja: Gospod, še eno samo žaljivko naj slišim, pa vse povem doma, tudi o streljanju na nedolžnega človeka. Kaj sploh mislite? Saj sva se komaj spoznala.

Gospod: Na čuden, nemogoč način.

Mirko: Hvali usodo! Originalnost je redka v našem uniformiranem času. Trde glave si, ko ne potuhtaš, da je gospodična Knezova zato morala k tebi, ker tebe ni bilo h Knezovim. Zdaj jo vsaj spremi tja!

Gospod: Gordijski voz je še bolj zavozljan. (Odide za Sonjo na levo).

15.

(MIRKO gleda za odhajajočima, BREZDOMEČ spi.)

Mirko: Šla je, morda za vselej. Na nevarne karte igram. Vse je že bilo moje, zdaj sem brez adutov. Znova vržem denarju rokavico! (Vesel). Že vem, kaj storim! ((Skoči k oknu in potrka). Halo! Martin!

Brezdomec (se dvigne): Saj še ni zora! Ali te je strah domov?

Mirko: Pogledj onadva! Doslej je hodila z mano, zdaj gre z njim.

Brezdomec: Ali se bojiš pištole? S pestjo mu posveti pod nos!
Mirko: Denar je najhujša pest. Razbil mi bo srečo. On je vse! Lju
bezen, sorodnost duš so fraze!

Brezdomec: Zaradi tega pouka bi mi lahko privoščil počitek.

Mirko: Bodi solidaren z mano, ki s tabo vred nič nimam. Do zdaj
si se ti dajal z našimi veljaki, zdaj jim jaz zagodem. Še lep teater bo nocoj
(Mu da roko). Na svidenje! Sekunde so zame zlato!

Brezdomec: Samo, da mi hudiči mestne sablje ne nakopljete na
glavo! — Lepo bi že lahko spal in sanjal, da se mastim na banketu pri
japonskem cesarju.

(Ugrizne kruh in gleda skozi okno. Mirko je naglo zlezel čez zid.)

ZASTOR.

Vikerče

Lili Novy

Nikoder nisem več doma,
nikamor več navezana,
sem kakor veter, kot oblak,
ki jima svod je vsak enak.

Samo ko se v zraku modrina že taja
in zarja za Savo rumeno blede,
takrat se krajina prebuja in vstaja,
domača krajina, katere več ni.

Hitreje se premika čas,
hitreje begam tudi jaz.
Ta čas je kakor oster plug,
zemljé obraz je tuj in drug.

Samo ko visoko zaneti se zvezda,
pod sinjim oblakom pa veter zaspi,
se duša, utrujena ptica brez gnezda,
mi v sanje, kot v vrbove veje, spusti.

Iskala sem ob vodi kraj,
kjer sem kopala se nekdanj.
Ni skale ne zaliva več,
razrasel se je grm bodeč.

Samo ko se Sava skrivnostno svetlika,
vrtinci pa v nočno tišino pojo,
pokaže se skale nekdanja oblika
in mali zaliv je še zmeraj pod njo.